

Projekt podstawy programowej dla liceum ogólnokształcącego i technikum

JĘZYK POLSKI

Język polski jako przedmiot w zakresie podstawowym łączy wiedzę o języku, literaturze i kulturze. Jego celem jest przygotowanie świadomych odbiorców i twórców różnorodnych tekstów kultury zdolnych do interpretowania różnych zjawisk, argumentowania oraz aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym. Język polski pełni również kluczową rolę w kształtowaniu relacji społecznych i tożsamości w różnych jej wymiarach, a także w budowaniu pomostu między kulturą pisma a nowymi formami komunikacji (w tym audialnymi i audiowizualnymi oraz związanymi z zastosowaniem sztucznej inteligencji). Służy także wspieraniu postawy patriotycznej w jej nowoczesnym, obywatelskim i społecznym wymiarze.

Podstawa programowa daje nauczycielowi znaczną swobodę w doborze lektur, aby umożliwić pracę z różnorodnymi tekstami. Podkreśla rolę uważnego i krytycznego czytania oraz analizy i interpretacji tekstów z uwzględnieniem różnych kontekstów, w tym osobistego i społecznego, a także medialnego. W wypadku lektur wskazanych jako obowiązkowe do przeczytania jednym z ważnych narzędzi interpretacyjnych powinna być wiedza historycznoliteracka, niekoniecznie jednak opierająca się na sztywnej periodyzacji.

Na zajęciach języka polskiego uczniowie rozwijają umiejętności językowe i komunikacyjne: uczą się tworzenia wypowiedzi oraz krytycznej analizy współczesnych zjawisk językowych.

Kształcenie polonistyczne rozwija nawyk świadomego uczestnictwa w kulturze i pracy z różnymi tekstami kultury traktowanymi jako równorzędne źródła interpretacji i refleksji; w zakresie rozszerzonym pogłębia perspektywę historyczno- i teoretycznoliteracką oraz językoznawczą, oferując różne narzędzia interpretacyjne. Wiąże się to m.in.

z kształceniem umiejętności formułowania problemów badawczych, dokonywania interpretacji porównawczej, wykorzystywania wiedzy o języku do analizy dzieł oraz tworzenia wypowiedzi eseistycznych i argumentacyjnych, a także korzystania z różnorodnych metod interpretacyjnych i szerokiego spektrum tekstów kultury.

Na III etapie edukacyjnym obowiązuje znajomość oraz utrwalanie, poszerzanie i doskonalenie wiadomości i umiejętności nabytych w szkole podstawowej w zakresie opisanym przez cele kształcenia i wymagania szczegółowe.

W każdym miejscu, w którym jest mowa o wykorzystywaniu pojęć, należy przez to rozumieć, że uczeń zna i definiuje pojęcia wymienione w danym dziale oraz świadomie posługuje się nimi w swojej pracy. Nauczyciel może rozszerzyć katalog pojęć, jednak obowiązkowa jest wyłącznie znajomość i umiejętność stosowania pojęć wskazanych w podstawie programowej.

ZAKRES PODSTAWOWY

Cele kształcenia – wymagania ogólne

1. Etyczne, kreatywne i skuteczne komunikowanie się w mowie i piśmie w różnych sytuacjach społecznych i formach gatunkowych, także w środowisku cyfrowym.
2. Interpretowanie różnorodnych tekstów literackich i innych tekstów kultury z uwzględnieniem funkcjonalnej analizy oraz istotnych kontekstów.
3. Rozwijanie wrażliwości aksjologicznej inspirowane literaturą oraz innymi tekstami kultury.
4. Pogłębianie zainteresowań lekturowych i rozwijanie pozytywnych nawyków czytelniczych.
5. Tworzenie ustnych i pisemnych wypowiedzi poprawnych językowo, stylistycznie i kompozycyjnie, z wykorzystaniem elementów retoryki.
6. Pogłębianie świadomości językowej oraz poprawne i adekwatne do sytuacji posługiwanie się zasobami językowymi.
7. Rozwijanie sprawczości przez podejmowanie działań twórczych oraz krytyczne, odpowiedzialne i aktywne uczestnictwo w życiu społecznym i kulturalnym.
8. Autorefleksja oraz budowanie tożsamości osobistej i wspólnotowej w odniesieniu do kultury lokalnej, narodowej, europejskiej i światowej, także w kontekście wyzwań współczesności.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności

Rok bazowy – wskazane treści do realizacji w roku bazowym zostały odpowiednio oznakowane.

I. Komunikacja i świadomość językowa

Pytanie wiodące: Jak komunikować się w różnych sytuacjach życiowych z wykorzystaniem różnorodnych środków językowych, zasad poprawności i etykiety językowej?

Uczeń:

- 1) dostosowuje styl i formę wypowiedzi do jej celu, sytuacji komunikacyjnej oraz odbiorcy zarówno w kontaktach bezpośrednich, jak i w środowisku cyfrowym – rok bazowy;
- 2) komunikuje się w sposób sprzyjający budowaniu relacji, w tym przez stosowanie zasad poprawności językowej i etykiety językowej – rok bazowy;
- 3) dokonuje korekty wypowiedzi pod kątem poprawności językowej, stylu odpowiedniego do sytuacji oraz spójności i logiki wyводу – rok bazowy;
- 4) identyfikuje błędy językowe oraz rozpoznaje innowacje językowe i odróżnia je od błędów;
- 5) świadomie podejmuje grę z językiem i zabawę słowem;
- 6) przestrzega zasad formalnych, logicznych i etycznych podczas dyskusji i debaty;
- 7) redaguje i modyfikuje wypowiedź na podstawie uzyskanej informacji zwrotnej i własnej świadomości językowej;
- 8) identyfikuje i charakteryzuje różne odmiany polszczyzny, style funkcjonalne języka polskiego oraz rodzaje stylizacji;
- 9) analizuje zmiany zachodzące we współczesnym języku, w tym w środowisku cyfrowym;
- 10) stosuje w swoich wypowiedziach różne elementy leksykalne adekwatnie do swojej intencji i sytuacji komunikacyjnej;

- 11) wygłasza przygotowane wypowiedzi z dbałością o odpowiednią dykcję, postawę ciała, gestykulację oraz dynamikę wypowiedzi;
- 12) wykorzystuje pojęcia: błąd językowy, dialekt, frazeologizm, gwara, innowacja językowa, język regionalny, styl wypowiedzi, style funkcjonalne polszczyzny, stylizacja, sytuacja komunikacyjna, zapożyczenie.

II. Odbiór tekstów kultury

Pytanie wiodące: Jak interpretować teksty kultury?

Uczeń:

- 1) interpretuje różnorodne wypowiedzi i teksty kultury z uwzględnieniem ich kompozycji, wieloznaczności, intencji nadawcy, problematyki egzystencjalnej i etycznej oraz odnosi je do własnych doświadczeń – rok bazowy;
- 2) wyszukuje, selekcionuje, hierarchizuje, syntetyzuje i krytycznie ocenia informacje i opinie zawarte w wypowiedziach, w adekwatny do potrzeb sposób korzysta z narzędzi sztucznej inteligencji – rok bazowy;
- 3) stosuje różnorodne strategie pracy z tekstem kultury, w tym formy selekcji i zapisu informacji – rok bazowy;
- 4) wyjaśnia związek motywów, tematów i problemów omawianych tekstów kultury ze swoimi doświadczeniami oraz problemami świata współczesnego, w tym społecznymi, technologicznymi, informacyjnymi i klimatycznymi – rok bazowy;
- 5) przedstawia różne uzasadnione propozycje interpretacji tekstów kultury uwzględniające:
 - a) osobistą perspektywę, własne przekonania i doświadczenia,
 - b) różne cele i metody interpretacji oraz specyfikę form przekazu, a także konteksty, w tym filozoficzny, historyczny, historycznoliteracki, kulturowy,
 - c) wybrane idee filozoficzne i estetyczne oraz odwołania do tradycji biblijnej i antycznej oraz innych mitologii,
 - d) wybrane konwencje literackie, w tym gatunki i odmiany gatunkowe,
 - e) wybrane środki wyrazu artystycznego,

- f) różne sposoby kreacji świata przedstawionego oraz kategorie estetyczne,
 - g) wybrane archetypy, motywy i toposy,
 - h) sensory alegoryczne, symboliczne i metaforyczne,
 - i) wybrane teksty niefikcjonalne jako konteksty interpretacyjne;
- 6) interpretuje teksty niefikcjonalne, w tym publicystyczne, popularnonaukowe i naukowe, z uwzględnieniem ich specyfiki;
 - 7) wartościuje, ocenia i komentuje różnorodne teksty kultury, w tym filmowe, teatralne oraz treści cyfrowe, z uwzględnieniem ich specyfiki, oraz odnosi rozpoznane w utworach wartości i problemy do własnych doświadczeń, wyborów, postaw oraz do problemów współczesności;
 - 8) porównuje teksty kultury, w tym pod względem archetypów, motywów oraz innych odniesień do tradycji, a w tekstach o charakterze argumentacyjnym porównuje problematykę, stanowiska i argumentację;
 - 9) wykorzystuje pojęcia: archetyp, awangarda, barok, dekadentyzm, egzystencjalizm, empiryzm, epikureizm, fantastyka, fantasy, groteska, humanizm, impresjonizm, ironia, katharsis, klasycyzm, komizm, kontekst, konwencja literacka, kultura, modernizm, motyw, neoromantyzm, nihilizm, nowożytność, oświecenie, posthumanizm, pozytywizm, profanum, racjonalizm, realizm, relatywizm, renesans, romantyzm, rytuał przejścia, sacrum, starożytność, stoicyzm, surrealizm, symbolizm, średniowiecze, tabu, topos, tragizm.

III. Tworzenie wypowiedzi

Pytanie wiodące: Jak tworzyć wypowiedzi ustne, pisemne i multimodalne, aby precyzyjnie wyrażać myśli, uzasadniać własne stanowisko oraz interpretować teksty i zjawiska społeczno-kulturowe?

Uczeń:

- 1) tworzy wypowiedzi argumentacyjne ustne i pisemne – rok bazowy;
- 2) selekcjonuje treści, porządkuje je i formułuje wnioski w formie notatek, konspektów, planów wypowiedzi i prezentacji – rok bazowy;

- 3) redaguje wypowiedzi użytkowe, w tym: notatkę, streszczenie, pismo interwencyjne – rok bazowy;
- 4) tworzy wypowiedzi odwołujące się do własnych doświadczeń czytelniczych, działań interpretacyjnych, obserwacji społecznych i kulturowych, w tym komunikacyjno-językowych, dostosowując kompozycję i język do ich celu, odbiorcy i sytuacji komunikacyjnej;
- 5) tworzy wypowiedzi o charakterze porównawczym;
- 6) wykorzystuje zasady logiki i retoryki w tworzeniu wypowiedzi, w szczególności w precyzyjnym formułowaniu i uzasadnianiu stanowiska oraz przekonywaniu odbiorcy, weryfikując wywód pod kątem dezinformacji i nieuczciwych zabiegów perswazyjnych, w tym greenwashingu;
- 7) dokonuje korekty wypowiedzi pod względem poprawności kompozycyjnej i rzeczowej;
- 8) wykorzystuje pojęcia: funkcja wypowiedzi, kompozycja, parafraza, perswazja, styl, synteza, wnioskowanie.

IV. Edukacja medialna

Pytanie wiodące: Jak skutecznie, krytycznie i twórczo korzystać z przekazów medialnych i wzmacniać podmiotowość informacyjno-komunikacyjną?

Uczeń:

- 1) interpretuje przekazy medialne z uwzględnieniem relacji między słowem, obrazem i dźwiękiem – rok bazowy;
- 2) stosuje różnorodne metody aktywnego wyszukiwania i weryfikowania potrzebnych informacji w różnorodnych źródłach, z uwzględnieniem kryterium poprawności rzeczowej, oraz krytycznie ocenia ich zawartość – rok bazowy;
- 3) rozróżnia przekazy o charakterze informacyjnym, opiniotwórczym i perswazyjnym z wykorzystaniem wiedzy o języku i strukturze tekstu – rok bazowy;

- 4) tworzy różnorodne przekazy medialne z wykorzystaniem językowych i pozajęzykowych środków komunikacji oraz z zachowaniem etycznej odpowiedzialności za słowo – rok bazowy;
- 5) analizuje język przekazów medialnych jako narzędzie kreowania obrazu rzeczywistości, uwzględniając selekcję faktów i sposób ich przedstawienia oraz zastosowane strategie argumentacyjne;
- 6) porównuje obraz rzeczywistości obecny w różnych przekazach medialnych, z uwzględnieniem, kto, w jakim celu i dla kogo go wykreował;
- 7) rozpoznaje mechanizmy perswazji w przekazach medialnych, w tym politycznych i reklamowych, oraz ocenia je pod względem etyki i skuteczności;
- 8) wykorzystuje pojęcia: dyskurs medialny, eufemizacja, fact-checking, mowa nienawiści, narracja medialna, netykieta, stereotyp, stygmatyzacja, tekst multimodalny, wiralność.

V. Rozwijanie umiejętności autorefleksji i tworzenie tożsamości

Pytanie wiodące: W jaki sposób budować swoją tożsamość i rozumienie współczesnego świata w odniesieniu do własnych wartości, kultury i doświadczeń edukacyjnych?

Uczeń:

- 1) dokonuje autorefleksji metapoznawczej, analizuje własne procesy uczenia się, identyfikuje ich mocne i słabe strony oraz formułuje wnioski i strategie służące świadomemu doskonaleniu własnego uczenia się – rok bazowy;
- 2) prezentuje swoje przekonania oraz poglądy w odniesieniu do ważnych dla siebie wartości z poszanowaniem zasad współżycia społecznego – rok bazowy;
- 3) poddaje refleksji wartości ujawnione w poznawanych przez siebie tekstach kultury i odnosi je do własnego systemu aksjologicznego – rok bazowy;
- 4) rozpoznaje w tekstach kultury wyzwania współczesności, w tym społeczne, technologiczne, informacyjne i klimatyczne – rok bazowy;
- 5) wyjaśnia znaczenie dziedzictwa kulturowego i historycznego oraz opisuje związki między przeszłością a współczesnością i omawia zagadnienie ciągłości kultury;

- 6) formułuje wnioski o znaczeniu kultury i języka oraz dziedzictwa kulturowego, historycznego i przyrodniczego w budowaniu tożsamości narodowej, wspólnotowej i osobistej w odniesieniu do poznawanych tekstów kultury.

VI. Praktyki lekturowe

Pytanie wiodące: W jaki sposób czytanie literatury pomaga rozpoznawać wartości, rozumieć doświadczenia innych i rozwijać krytyczne myślenie?

Uczeń:

- 1) czyta różne teksty, rozwija świadomość własnego sposobu odbioru, rozpoznaje bariery utrudniające rozumienie przekazów oraz poszukuje sposobów ich przezwyciężenia – rok bazowy;
- 2) poznaje fragmenty Biblii, mitologii grecko-rzymskiej, mitologii różnych kultur oraz wybraną tragedię antyczną jako źródła fundamentów kultury, motywów, symboli i archetypów – rok bazowy;
- 3) czyta nie mniej niż 3 dłuższe utwory literackie podejmujące zagadnienia istotne dla współczesnego doświadczenia młodych ludzi oraz problemów społecznych, kulturowych i egzystencjalnych, wybrane wspólnie przez nauczyciela oraz uczniów spośród propozycji obejmujących współczesną literaturę polską i światową, z których dwa opublikowane zostały po 1989 r. – rok bazowy;
- 4) czyta różnorodne inne teksty literackie i nieliterackie, w tym – rok bazowy:
 - a) utwory poetyckie, krótkie formy narracyjne, dramatyczne i niefikcyjne, reprezentujące różne okresy literackie i style,
 - b) teksty publicystyczne i popularnonaukowe,
 - c) teksty podejmujące problematykę społeczną, kulturową, historyczną i etyczną;
- 5) poznaje teksty kultury należące do różnych dziedzin sztuki i mediów, w tym filmu, teatru, sztuk wizualnych, muzyki oraz form audiowizualnych i cyfrowych, dostrzegając związki między nimi a literaturą oraz kontekstami historycznymi i współczesnymi – rok bazowy;

- 6) uczestniczy w dyskusji o lekturze, formułuje własne stanowisko, uzasadnia je przykładami oraz odnosi się do stanowisk innych osób;
- 7) w każdym roku szkolnym czyta nie mniej niż 4 dłuższe utwory, krótsze utwory lub fragmenty dłuższych utworów reprezentujące różnorodne rodzaje, gatunki i konwencje literackie, publicystykę, a także poznaje inne teksty kultury poruszające ważne dla współczesności zagadnienia, w tym globalne i lokalne wyzwania, relacje międzyludzkie i społeczne oraz podkreślające wartość człowieka i otaczającego go świata, przy czym nie można pominąć utworów z literatury polskiej i światowej wymienionych poniżej:
 - a) wybrane utwory literatury staropolskiej, w tym *Bogurodnicę*, oraz wybrane pieśni i treny Jana Kochanowskiego,
 - b) wybrane utwory dramatyczne z kanonu literatury polskiej, w tym:
 - wybrany dramat romantyczny (np. *Dziady cz. III* Adama Mickiewicza, *Kordian* Juliusza Słowackiego, *Nie-Boska komedia* Zygmunta Krasińskiego),
 - *Wesele* Stanisława Wyspiańskiego,
 - wybrany utwór dramatyczny z XX w.,
 - c) wybrane utwory epickie z kanonu literatury polskiej, w tym *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza oraz *Lalkę* Bolesława Prusa,
 - d) wybrane utwory lub fragmenty utworów polskich noblistów: Henryka Sienkiewicza, Władysława Stanisława Reymonta, Czesława Miłosza, Wisławy Szymborskiej, Olgi Tokarczuk,
 - e) wybrane utwory liryczne XIX, XX i XXI w.,
 - f) wybrane utwory z literatury europejskiej, w tym wybrany dramat Williama Shakespeare'a,
 - g) wybrany utwór liryczny, epicki lub dramatyczny spoza europejskiego i północnoamerykańskiego kręgu kulturowego,
 - h) wybrane utwory odnoszące się do wojny i okupacji oraz totalitaryzmów XX w., w tym przykłady tekstów fikcyjnych i literatury faktu.

Wymagania szczegółowe dotyczące doświadczeń edukacyjnych

W ramach zajęć z języka polskiego uczeń zdobywa doświadczenia edukacyjne, które przez swój praktyczny charakter wspierają wykorzystanie wiedzy przedmiotowej.

Doświadczenia edukacyjne wzmacniają kompetencje fundamentalne i przekrojowe oraz rozwijają sprawczość ucznia. Raz w każdym roku szkolnym, w tym w roku bazowym, uczeń:

1. uczestniczy w wybranych wydarzeniach artystycznych (np. teatralnych, muzycznych, tanecznych lub innych formach życia kulturalnego, stacjonarnie lub online) oraz interpretuje je i ocenia w wybranej formie wypowiedzi;
2. przygotowuje i prezentuje na forum klasy projekt interpretacyjny wybranego tekstu kultury, wykorzystując zróżnicowane formy przekazu (np. formy performatywne, audialne, wizualne, medialne);
3. przygotowuje i wygłasza publiczną wypowiedź na temat związany z własnymi zainteresowaniami w obszarze literatury, filmu lub innych dziedzin kultury, wykazując się umiejętnością argumentacji i świadomym doбором środków językowych, a także dbałością o należyłą dykcję, postawę i emisję głosu;
4. tworzy własne teksty o charakterze twórczym, podejmując eksperymenty językowe i wykorzystując różnorodne środki wyrazu, adekwatne do zamierzonego efektu komunikacyjnego;
5. indywidualnie lub w grupie przygotowuje i prezentuje wydarzenie artystyczne (np. przedstawienie, słuchowisko, czytanie performatywne) inspirowane współczesnym tekstem literackim;
6. uczestniczy, także jako współorganizator, w działaniach służących budowaniu relacji przez kontakt z literaturą, językiem i kulturą, takich jak warsztaty czytelnicze, slam poetycki, wieczór poezji czy konferencja.

Raz w trakcie etapu edukacyjnego uczeń:

1. uczestniczy w debacie lub projekcie dotyczącym wybranych problemów społecznych, kulturowych lub literackich, prezentując i uzasadniając własne stanowisko oraz odnosząc się do argumentów innych uczestników;

2. podejmuje działania polegające na przekształcaniu tekstów (np. przekład, adaptacja, zmiana rejestru, przekład intersemiotyczny, wykorzystanie komunikacji niewerbalnej), wykazując się rozumieniem funkcji języka oraz refleksją nad procesem komunikacji;
3. realizuje indywidualnie lub w grupie projekt upowszechniający wybrane teksty kultury lub zjawiska literackie, wykorzystując różnorodne kanały przekazu i środki wyrazu, w tym media cyfrowe, oraz podejmuje ich interpretację i ocenę;
4. uczestniczy w projekcie dokumentującym lokalne dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze, krajobraz kulturowy, pamięć miejsca oraz świadectwa historii lokalnej, wykorzystując różnorodne teksty kultury i źródła.

ZAKRES ROZSZERZONY

Cele kształcenia – wymagania ogólne (zakres rozszerzony)

1. Rozwijanie postawy badawczej przez samodzielne formułowanie pytań i problemów oraz krytyczną analizę źródeł.
2. Poglębiona i wieloaspektowa interpretacja tekstów literackich i innych tekstów kultury z wykorzystaniem różnorodnych kontekstów.
3. Analizowanie relacji między różnorodnymi zjawiskami kulturowymi oraz ich przemian, z wykorzystaniem wiedzy historycznoliterackiej i teoretycznoliterackiej.
4. Wykorzystywanie wiedzy o języku do krytycznej analizy wypowiedzi.
5. Tworzenie wypowiedzi zróżnicowanych stylistycznie i kompozycyjnie z wykorzystaniem różnorodnych środków językowych i retorycznych.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności (zakres rozszerzony)

Uczeń spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego oraz poszerza wiedzę i umiejętności w zakresie rozszerzonym.

I. Komunikacja i świadomość językowa

Pytanie wiodące: Jak komunikować się w różnych sytuacjach życiowych z wykorzystaniem różnorodnych środków językowych, zasad poprawności i etykiety językowej?

Uczeń:

- 1) wykorzystuje środki językowe jako narzędzia budowania relacji, wyrażania tożsamości oraz kształtowania wizerunku;
- 2) analizuje wypowiedź jako akt komunikacji językowej i określa jego elementy oraz funkcje.

II. Odbiór tekstów kultury

Pytanie wiodące: Jak w różny sposób i z wykorzystaniem różnych kontekstów interpretować teksty kultury?

Uczeń:

- 1) interpretuje różnorodne teksty kultury z wykorzystaniem funkcjonalnej analizy, a także dokonuje interpretacji porównawczej z uwzględnieniem:
 - a) zastosowanych w tekście kultury zabiegów artystycznych, w tym sposobów kreacji różnych elementów świata przedstawionego, oraz ich funkcji,
 - b) zastosowanych konwencji artystycznych,
 - c) odniesień do założeń programowych i cech okresów oraz prądów literackich, artystycznych i filozoficznych,
 - d) aluzji i innych odniesień intertekstualnych,
 - e) wybranych strategii interpretacyjnych;
- 2) porównuje różne interpretacje tego samego tekstu kultury pod względem wybranych kryteriów;
- 3) analizuje relacje między utworami literackimi i innymi tekstami kultury oraz wyjaśnia ich znaczenie z wykorzystaniem wiedzy historycznoliterackiej i teoretycznoliterackiej;
- 4) interpretuje teksty niefikcyjne z uwzględnieniem ich struktury oraz zastosowanych zabiegów retorycznych i autorskiej intencji;

- 5) funkcjonalnie wykorzystuje teksty naukowe w interpretacji tekstów kultury;
- 6) omawia zjawiska charakterystyczne dla następujących okresów literackich: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura po 1945 r., literatura XXI w.;
- 7) wykorzystuje pojęcia: aluzja literacka, autobiografizm, brzydota, decorum, dystopia, ekspresjonizm, esej, hiperbola, intertekstualność, inwersja, konceptyzm, metonimia, mimesis, mitologizacja, naturalizm, oniryzm, parabola, parafraza, parodia, piękno, postmodernizm, reinterpretacja, synestezja, synkretyzm, utopia.

III. Tworzenie wypowiedzi

Pytanie wiodące: Jak tworzyć wypowiedzi problemowe i interpretacyjne, które pogłębiają rozumienie tekstów, zjawisk kulturowych oraz procesów zachodzących we współczesnej polszczyźnie i komunikacji?

Uczeń:

- 1) formułuje problem badawczy, dobiera i weryfikuje źródła służące jego analizie, tworzy wypowiedź stanowiącą propozycję jego rozwiązania;
- 2) funkcjonalnie wykorzystuje zróżnicowane konteksty we własnych wypowiedziach;
- 3) poprawia i udoskonala wypowiedzi pod względem retorycznym i logicznym.

IV. Edukacja medialna

Pytanie wiodące: Jak skutecznie, krytycznie i twórczo korzystać z przekazów medialnych i wzmacniać podmiotowość informacyjno-komunikacyjną?

Uczeń:

- 1) charakteryzuje gatunki medialne z uwzględnieniem ich funkcji oraz przemian we współczesnej komunikacji medialnej, w tym vlog, relacja, spot, podcast, post;
- 2) rozpoznaje w przekazach medialnych nawiązania do tradycji kulturowej (np. gatunków, motywów, konwencji);

- 3) analizuje i ocenia zjawiska artystyczne charakterystyczne dla komunikacji cyfrowej (np. powieść współtworzona, powieść hipertekstowa).

V. Rozwijanie umiejętności autorefleksji i tworzenie tożsamości

Pytanie wiodące: W jaki sposób budować swoją tożsamość i rozumienie współczesnego świata w odniesieniu do własnych wartości, kultury i doświadczeń edukacyjnych?

Uczeń:

- 1) podejmuje krytyczną refleksję nad tradycją oraz jej relacjami ze współczesnością w odniesieniu do poznawanych przez siebie tekstów kultury;
- 2) dokonuje interpretacji różnorodnych zjawisk kulturowych w kontekście ich znaczenia w kształtowaniu tożsamości różnych grup społecznych.

VI. Praktyki lekturowe

Pytanie wiodące: W jaki sposób nawyki lekturowe umożliwiają dostrzeganie związków między tekstami, tradycją kulturową i współczesnością?

Uczeń:

- 1) formułuje pytania problemowe do lektury oraz różne możliwości odczytania tekstu, uzasadnia własną interpretację, odnosząc się do własnych doświadczeń;
- 2) samodzielnie poszukuje tekstów literackich oraz innych źródeł wiedzy i inspiracji, a także uczestniczy w inicjatywach czytelniczych w szkole lub poza nią, wykorzystując zdobyte informacje i doświadczenia we własnym uczeniu się;
- 3) czyta:
 - a) nie mniej niż dwa dłuższe utwory literackie w ciągu roku,
 - b) utwory i fragmenty utworów charakterystyczne dla prądów literackich, takich jak barok, sentymentalizm, klasycyzm, realizm, naturalizm, ekspresjonizm, impresjonizm, symbolizm, neoromantyzm, awangarda XX w., postmodernizm,
 - c) wybrane artykuły naukowe z co najmniej dwóch różnych dyscyplin humanistyki, w tym wybrany esej filozoficzny.

Wymagania szczegółowe dotyczące doświadczeń edukacyjnych (zakres rozszerzony)

W ramach zajęć z języka polskiego uczeń zdobywa doświadczenia edukacyjne, które przez swój praktyczny charakter wspierają wykorzystanie wiedzy przedmiotowej.

Doświadczenia edukacyjne wzmacniają kompetencje fundamentalne i przekrojowe oraz rozwijają sprawczość ucznia. Raz w trakcie etapu edukacyjnego uczeń:

1. tworzy portfolio w samodzielnie wybranej formie, gromadząc w nim dowody własnej lektury, teksty krytyczne oraz własne refleksje i interpretacje uwzględniające różnorodne konteksty;
2. zapoznaje się z dziełem scenicznym, odczytuje i ocenia sposób wykorzystania w nim motywów literackich z uwzględnieniem środków artystycznych właściwych dla teatru.

Przykładowe teksty do omówienia w zakresie podstawowym i rozszerzonym

- 1) Chaczatur Abowian, *Rany Armenii*;
- 2) Dante Alighieri, *Boska komedia*;
- 3) Lidia Amejko, *Farrago*;
- 4) Szymon An-ski, *Dybuk*;
- 5) Karen Armstrong, *Krótką historia mitu*;
- 6) Arystoteles, *Poetyka* (fragmenty);
- 7) Adam Asnyk, wybrane wiersze;
- 8) Margaret Atwood, *Oryks i Derkacz, Penelopiada, Rok potopu*;
- 9) św. Augustyn, *Wyznania*;
- 10) Jane Austen, *Rozważna i romantyczna, Duma i uprzedzenia, Perswazje*;
- 11) Krzysztof Kamil Baczyński, wybrane wiersze;
- 12) Jan Bajtlik, *Niś Ariadny*;
- 13) ks. Józef Baka, wybrane wiersze;

- 14) Honoré de Balzac, *Ojciec Goriot*;
- 15) Stanisław Barańczak, *Etyka i poetyka, Tablica z Macondo*, wybrane wiersze;
- 16) Jerzy Bartmiński, *Językowe podstawy obrazu świata*;
- 17) Joanna Bator, *Ciemno, prawie noc*;
- 18) Charles Baudelaire, *Kwiaty zła*;
- 19) Samuel Beckett, *Czekając na Godota*;
- 20) Zbigniew Białas, *Rutka*;
- 21) Elizabeth Bishop, wybrane wiersze;
- 22) Katarzyna Boni, Elżbieta Cherezińska i inni, *Ziarno granatu. Mitologia według kobiet* (wstęp Zyta Rudzka, red. Paweł Goźliński);
- 23) Jorge Luis Borges, *Alef, Fikcje*;
- 24) Tadeusz Borowski, *Proszę państwa do gazu, U nas w Auschwitzu*;
- 25) Jolanta Brach-Czaina, *Szczeliny istnienia, Błony umysłu*;
- 26) Jerzy Bralczyk, *Zwierzyniec, Jeść!!!, Język na sprzedaż*;
- 27) Bertolt Brecht, *Matka Courage i jej dzieci*;
- 28) Andrzej Brzeziecki, Małgorzata Nocuń, *Armenia. Karawany śmierci*;
- 29) Stanisław Brzozowski, *Legenda Młodej Polski, Kultura i życie*;
- 30) Szymon Bujalski, wybrane teksty poświęcone kryzysowi klimatycznemu i transformacji energetycznej, np. *Recepta na lepszy klimat*;
- 31) Michaił Bułhakow, *Mistrz i Małgorzata*;
- 32) Jessie Burton, *Miniaturzystka*;
- 33) Anna Burzyńska, *Nicland*;
- 34) Pedro Calderón de la Barca, *Życie snem*;
- 35) Albert Camus, *Dżuma, Obcy, Mit Syzyfa, Człowiek zbuntowany*;
- 36) Miguel de Cervantes, *Don Kichot*;
- 37) Gajusz Juliusz Cezar, *Wojna galijska*;

- 38) Sylwia Chutnik, *Smutek cinkciarza*;
- 39) John Maxwell Coetzee, *Hańba*;
- 40) Suzanne Collins, *Igrzyska śmierci*;
- 41) Joseph Conrad, *Jądro ciemności*, *Lord Jim*, *Smuga cienia*;
- 42) Pierre Corneille, *Cyd*;
- 43) Julio Cortázar, *Gra w klasy*;
- 44) Józef Czapski, *Na nieludzkiej ziemi*;
- 45) Anton Czechow, *Wiśniowy sad*, *Trzy siostry*, *Wujaszek Wania*, *Mewa*, krótkie formy prozatorskie, np. *Śmierć urzędnika*, *Dama z pieskiem*;
- 46) Józef Czechowicz, wybrane wiersze;
- 47) Jacek Dehnel, *Balzakiana*;
- 48) Paweł Demirski, *W imię Jakuba S.*;
- 49) Charles Dickens, *Ciężkie czasy*, *Wielkie nadzieje*;
- 50) Artur Domosławski, *Śmierć w Amazonii*;
- 51) Fiodor Dostojewski, *Biesy*, *Bracia Karamazow*, *Zbrodnia i kara*, *Łagodna*;
- 52) Elżbieta Drużbacka, wybrane wiersze;
- 53) Jacek Dukaj, *Wroniec*;
- 54) Friedrich Dürrenmatt, *Wizyta starszej pani*;
- 55) Umberto Eco, *Imię róży*, *Wahadło Foucaulta*, *Historia piękna* (fragmenty), *Historia brzydoty* (fragmenty);
- 56) Thomas Stearns Eliot, *Ziemia jałowa*;
- 57) Erazm z Rotterdamu, *Pochwała głupoty*;
- 58) *Etyka słowa. Wybór opracowań*, red. Jerzy Bartmiński i inni;
- 59) Eurypides, *Bachantki*;
- 60) Elena Fanailova, wybrane wiersze;
- 61) Luc Ferry, Clotilde Bruneau, Pierre Taranzano, *Iliada* (seria Świat mitów);

- 62) Magda Fertacz, *Trash Story*;
- 63) Jerzy Ficowski, *Cyganie na polskich drogach, Demony cudzego strachu*;
- 64) Julia Fiedorczuk, wybrane wiersze;
- 65) Ida Fink, *Wiosna 1941*;
- 66) Gustave Flaubert, *Pani Bovary*;
- 67) Aleksander Fredro, *Damy i huzary, Śluby panieńskie, czyli Magnetyzm serca*;
- 68) Max Frisch, *Homo Faber*;
- 69) Tadeusz Gajcy, wybrane wiersze;
- 70) Krzysztof Gawronkiewicz, Krystian Rosenberg, *Achtung Zelig! Druga wojna*;
- 71) Joanna Gierak-Onoszko, *27 śmierci Toby'ego Obeda*;
- 72) Zuzanna Ginczanka, wybrane wiersze;
- 73) Louise Glück, wybrane wiersze;
- 74) Dmitry Glukhovsky, *Metro 2033*;
- 75) Johann Wolfgang von Goethe, *Cierpienia młodego Wertera, Faust*;
- 76) Nikołaj Gogol, *Martwe dusze*;
- 77) Pola Gojawiczyńska, *Dziewczęta z Nowolipek*;
- 78) William Golding, *Władca much*;
- 79) Witold Gombrowicz, *Ferdynand*, wybrane opowiadania z tomu *Bakakaj*;
- 80) Günter Grass, *Błaszany bębenek*;
- 81) Jacek Grębowiec, *Mówić i działać. Wykłady z pragmatyki języka*;
- 82) Mikołaj Grynberg, *Rejwach*;
- 83) Renata Grzegorzczak, *Wstęp do językoznawstwa*;
- 84) Jarosław Grzędowicz, *Pan Lodowego Ogrodu*;
- 85) Abdulrazak Gurnah, *Powróć*;
- 86) Wanda Hagedorn, Jacek Fraś, *Totalnie nie nostalgia. Memuar*;

- 87) Wanda Hagedorn, Ola Szmid, *Twarz, brzuch, głowa. Memuar graficzny*;
- 88) Yuval Noah Harari, *Sapiens, Homo Deus, 21 lekcji na XXI wiek, Nexus*;
- 89) Julia Hartwig, wybrane wiersze, np. ze zbioru *Bez pożegnania*;
- 90) Seamus Heaney, wybrane wiersze;
- 91) Joseph Heller, *Paragraf 22*;
- 92) Michał Heller, Jerzy Stelmach, Bartosz Brożek, *Szkice z filozofii głupoty*;
- 93) Zbigniew Herbert, *Barbarzyńca w ogrodzie, Król mrówek*, wybrane wiersze, np. z tomu *Pan Cogito*;
- 94) Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat, Dziennik pisany nocą* (publikowany od 1971 r.; późniejsze części także po 1989 r.);
- 95) Susan Hill, *Albatros*;
- 96) Marek Hłasko, *Pierwszy krok w chmurach*;
- 97) Homer, *Iliada, Odyseja*;
- 98) Horacy, *Pieśni*;
- 99) Paweł Huelle, *Weiser Dawidek*;
- 100) Jacek Hugo-Bader, *Biała gorączka*;
- 101) Johan Huizinga, *Homo ludens*;
- 102) Aldous Huxley, *Nowy wschodzący świat*;
- 103) Henrik Ibsen, *Nora, czyli Dom lalki, Dzika kaczka*;
- 104) Kazimiera Iłakowiczówna, wybrane wiersze;
- 105) Eugène Ionesco, *Krzesła*;
- 106) Jarosław Iwaszkiewicz, *Brzezina, Matka Joanna od Aniołów, Panny z Wilka, Dzienniki* (obejmują lata 1911–1980, wydawane w latach 2007–2011);
- 107) Maria Janion, *Niesamowita Słowiańszczyzna*;
- 108) Paweł Jasienica, wybrane eseje, np. *Polska Piastów*;
- 109) Miljenko Jergović, *Sarajewskie Marlboro*;

- 110) Michał Jędryka, *Ołowiane dzieci. Zapomniana epidemia*;
- 111) James Joyce, *Ulisses*;
- 112) Icchak Kacnelson, *Pieśń o zamordowanym żydowskim narodzie* (i poezja jidysz epoki);
- 113) Franz Kafka, *Proces, Przemiana*;
- 114) Włodzimierz Kalicki, *Zdarzyło się*;
- 115) Anna Kamińska, *Simona. Opowieść o niezwykłym życiu Simony Kossak*;
- 116) Sarah Kane, *Miłość Fedry*;
- 117) Ryszard Kapuściński, *Cesarz, Podróże z Herodotem*;
- 118) Jan Kasprzowicz, *Hymny, Krzak dzikiej róży*;
- 119) Wolfgang Kayser, *Próba określenia istoty groteskowości*;
- 120) Eliza Kącka, *Strefa zginięcia, Wczoraj byłaś zła na zielono*;
- 121) Jan August Kisielewski, *W sieci*;
- 122) Katarzyna Kłosińska, *Co w mowie piszczy*;
- 123) Jan Kochanowski, *Odprawa posłów greckich*;
- 124) Leszek Kołakowski, *Jeśli Boga nie ma, Mini wykłady o maxi sprawach, O co pytają nas wielcy filozofowie*;
- 125) Maria Konopnicka, *Obrazki więzienne, Szpital żydowski w Warszawie*, krótkie formy prozatorskie, np. *Mendel Gdański, Martwa natura, Lalki moich dzieci, Bogu. Kartka z Tyrolu*;
- 126) Tadeusz Konwicki, *Mała Apokalipsa*;
- 127) Zofia Kossak-Szczucka, *Pożoga*;
- 128) Dorota Kotas, *Cukry*;
- 129) Urszula Koziół, wybrane wiersze, np. ze zbiorów *Raptularz, Przelotem*;
- 130) Ryszard Koziół, *Dobrze się myśli literaturą*;
- 131) Hanna Krall, *Zdążyć przed Panem Bogiem*;

- 132) Ignacy Krasicki, *Bajki i przypowieści*, *Hymn do miłości ojczyzny*, *Satyry*, *Monachomachia*;
- 133) Zygmunt Krasiński, *Nie-Boska komedia*;
- 134) Ryszard Krynicki, wybrane wiersze;
- 135) Grzegorz Kucharczyk, *Pierwszy holocaust XX wieku*;
- 136) Wojciech Kuczok, *Gnój*, *Czarna*;
- 137) Guus Kuijer, *Książka wszystkich rzeczy*;
- 138) Maria Kuncewiczowa, *Cudzoziemka*;
- 139) Milan Kundera, *Niežnośna lekkość bytu*;
- 140) *Lament świętokrzyski*;
- 141) Magdalena Lankosz, Joanna Karpowicz, *Anastazja*;
- 142) Małgorzata Lebda, wybrane wiersze;
- 143) Stanisław Jerzy Lec, *Myśli nieuczesane*;
- 144) *Legenda o świętym Aleksym*;
- 145) Stanisław Lem, *Solaris*, *Cyberiada*;
- 146) Michaił Lermontow, *Maskarada*;
- 147) Bolesław Leśmian, wybrane wiersze;
- 148) Hanoch Levin, *Requiem*;
- 149) Ewa Lipska, wybrane wiersze, np. ze zbiorów *Ja*, *Czytnik linii papilarnych*;
- 150) Józef Mackiewicz, teksty katyńskie, np. *Zbrodnia katyńska w świetle dokumentów*;
- 151) Maciej Malinowski, *Język niegiętki* (wybrany artykuł);
- 152) Thomas Mann, *Czarodziejska góra*;
- 153) Sándor Márai, *Żar* (I wyd. pol. 2000), *Krew świętego Januarego* (I wyd. pol. 2006), *Występ gościnny w Bolzano* (I wyd. pol. 2005);
- 154) Małgorzata Marcjanik, *Polska grzeczność językowa*;
- 155) Gabriel García Márquez, *Miłość w czasach zarazy*, *Sto lat samotności*;

- 156) Dorota Masłowska, *Między nami dobrze jest, Wojna polsko-ruska pod flagą białoczerwoną, Inni ludzie*;
- 157) Elle McNicoll, *Iskry w mojej głowie*;
- 158) Jan Mencwel, *Hydrozagadka. Kto zabiera polską wodę i jak ją odzyskać*;
- 159) Adam Mickiewicz, *Dziady część II, III, IV, Oda do młodości, Sonety krymskie, Ballady i romanse, Liryki lozańskie*;
- 160) Jarosław Mikołajewski, *Wielki przypływ*;
- 161) Madeline Miller, *Kirke*;
- 162) Krystyna Miłobędzka, *wybrane wiersze*;
- 163) Czesław Miłosz, *Zniewolony umysł, wybrane wiersze*;
- 164) Kazimierz Moczarski, *Rozmowy z katem*;
- 165) Andrzej Frycz Modrzewski, *O poprawie Rzeczypospolitej*;
- 166) Bart Moeyaert, *Gołymi rękoma*;
- 167) Molier, *Świętoszek, Skąpiec*;
- 168) Kadia Mołodowska, *Spadek po pradziadku* (I wyd. pol. 2021);
- 169) Jan Andrzej Morsztyn, *wybrane wiersze*;
- 170) Sławomir Mrożek, *Baltazar, Na pełnym morzu, Tango, Śmierć porucznika, Wina i kara*;
- 171) Weronika Murek, *Feinweinblein, Wujaszki, Morowe*;
- 172) Wiesław Myśliwski, *Kamień na kamieniu, Widnokrąg, Traktat o łuskaniu fasoli*;
- 173) Vladimir Nabokov, *Lolita*;
- 174) Daniel Naborowski, *wybrane wiersze*;
- 175) Zofia Nałkowska, *Dom kobiet, Dzień jego powrotu, Medaliony, Granica*;
- 176) Rosa Navarro Durán, *Iliada. Wersja nie dla dorosłych*;
- 177) Pablo Neruda, *Wyznaję, że żyłem*;
- 178) Friedrich Nietzsche, *Narodziny tragedii, Tako rzecze Zaratustra*;

- 179) Cyprian Kamil Norwid, wybrane wiersze;
- 180) Ewa Nowak, *Orkan. Depresja, Bardzo biała wrona*;
- 181) Marek Nowakowski, wybrane opowiadanie z tomu *Raport o stanie wojennym*;
- 182) Yōko Ogawa, *Ukochane równanie profesora*;
- 183) Szymon Opryszek, *Woda. Historia pewnego porwania*;
- 184) Łukasz Orbitowski, *Inna dusza, Kult*;
- 185) George Orwell, *Folwark zwierzęcy, Rok 1984*;
- 186) Eliza Orzeszkowa, *Nad Niemnem, Cham*, wybrane krótkie formy prozatorskie, np. *A... B... C...*, *Pytania, Ogniwa, Czego na świecie szukał Smutek, Wesele Wiesiołka* oraz z cyklu *Gloria victis*, wybrana publicystyka, np. *Kilka słów o kobietach, Cnoty proste*;
- 187) Ferdynand Antoni Ossendowski, *Zwierzęta, ludzie, bogowie*;
- 188) Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, *Gąsiornica, Baba-Dziwo, Szofer Archibald, Mrówki*;
- 189) Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, wybrane wiersze;
- 190) Icchok Lejb Percec, *Cud chanukowy*;
- 191) *Pieśń o Rolandzie*;
- 192) Jerzy Pilch, *Pod Mocnym Aniołem*;
- 193) Witold Pilecki, *Raport z 1945 roku*;
- 194) Eliza Piotrowska, *Obczyzno moja*;
- 195) Anna Piwkowska, wybrane wiersze;
- 196) Platon, *Uczta* (fragmenty);
- 197) Jacek Podsiadło, wybrane wiersze;
- 198) Edgar Allan Poe, *Zagłada domu Usherów, Czarny kot, Złoty żuk*;
- 199) Halina Poświatowska, wybrane wiersze;
- 200) Marcel Proust, *W poszukiwaniu straconego czasu*;

- 201) Bolesław Prus, *Emancypantki*, wybrane krótkie formy prozatorskie, np. *Sen*, *Cienie*, *Pleśń świata*, *Widziadła*;
- 202) Bolesław Prus, *Kroniki* (fragmenty), wybrana publicystyka, np. *Najogólniejsze ideały życiowe*;
- 203) Aneta Prymaka-Oniszk, *Kamienie musiały polecieć. Wymazywana przeszłość Podlasia*;
- 204) Kazimierz Przerwa-Tetmajer, wybrane wiersze;
- 205) Stanisława Przybyszewska, *Sprawa Dantona*;
- 206) Jadwiga Puzynina, *U podstaw etyki mowy*;
- 207) Radek Rak, *Baśń o węzowym sercu albo wtóre słowo o Jakóbie Szeli*;
- 208) Władysław Stanisław Reymont, *Chłopi*, *Ziemia obiecana*;
- 209) Yasmina Reza, *Bóg mordy*;
- 210) Rainer Maria Rilke, *Elegie duinejskie*;
- 211) Adam Robiński, *Hajstry. Krajobraz bocznych dróg, Kiczery. Podróż przez Bieszczady, Puszcza domowa. Co kryje Kampinos*;
- 212) Zbigniew Rokita, *Kajś. Opowieść o Górnym Śląsku*;
- 213) *Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią*;
- 214) Tadeusz Różewicz, *Kartoteka*, *Białe małżeństwo*, wybrane wiersze;
- 215) Tomasz Różycki, *Dwanaście stacji*, wybrane wiersze;
- 216) Zyta Rudzka, *Ten się śmieje, kto ma zęby*;
- 217) Ola Rusina, *Morele rozkwitają nocą*;
- 218) Michał Rusinek, *Pypcie na języku*;
- 219) Michał Rusinek, Aneta Załazińska, *Jak się dogadać? Czyli retoryka codzienna* (lub inne wydania);
- 220) Magdalena Rybak, *Olśnienia. Chwile, które odmieniają*;
- 221) Jarosław Marek Rymkiewicz, *Juliusz Słowacki pyta o godzinę*, wybrane wiersze;

- 222) Andrzej Sapkowski, cykl *Wiedźmin* (cykl publikowany od 1986 r., większość tomów po 1989 r.);
- 223) Marjane Satrapi, *Persepolis*;
- 224) Éric-Emmanuel Schmitt, *Zazdrośnice*, *Napój miłosny*, *Marzycielka z Ostendy*;
- 225) Bruno Schulz, *Sklepy cynamonowe*;
- 226) Mikołaj Sęp-Szarzyński, wybrane wiersze;
- 227) William Shakespeare, *Hamlet*, *Makbet*, *Romeo i Julia*, *Sen nocy letniej*;
- 228) George Bernard Shaw, *Pigmalion*;
- 229) Warsan Shire, wybrane wiersze;
- 230) Henryk Sienkiewicz, *Ogniem i mieczem*, *Potop*, *Pan Wołodyjowski*, wybrana krótka forma prozatorska, np. *Latarnik*, *Sachem*;
- 231) Maciej Sieńczyk, *Przygody na bezludnej wyspie bądź inna dowolna praca*;
- 232) Isaac Bashevis Singer, *Dwór*, *Spuścizna*;
- 233) Israel Joshua Singer, *Bracia Aszkenazy*;
- 234) Barbara Skarga, *O filozofię bać się nie musimy*, *Człowiek to nie jest piękne zwierzę*, *Innego końca świata nie będzie*;
- 235) *Skarga umierającego*;
- 236) Tadeusz Ślobodzianek, *Nasza klasa. Historia w XIV lekcjach*;
- 237) Tomasz Słomczyński, *Kaszëbë*;
- 238) Juliusz Słowacki, *Kordian*, wybrane wiersze;
- 239) Rachel Smythe, *Lore Olympus*;
- 240) Sofokles, *Antygona*, *Król Edyp*;
- 241) Aleksander Sołżenicyn, *Archipelag Gułag*;
- 242) Marzena Sowa, Krzysztof Gawronkiewicz, *Za dzień, za dwa* (seria Powstanie);
- 243) Marzena Sowa, Sylvain Savoia, *Marzi*;
- 244) Art Spiegelman, *Maus. Opowieść ocalałego*;

- 245) Filip Springer, wybrane reportaże publikowane w „Piśmie”, w tym *Zmiana klimatu już tu jest*;
- 246) Edward Stachura, *Siekierezada albo Zima leśnych ludzi*;
- 247) Leopold Staff, wybrane wiersze;
- 248) Saša Stanišić, *Wilk*;
- 249) Andrzej Stasiuk, *Opowieści galicyjskie*;
- 250) John Steinbeck, *Grona gniewu*;
- 251) Beata Szady, *Wieczny początek. Warmia i Mazury*;
- 252) Mariusz Szczygieł, *Gottland, Kaprysyk. Damskie historie, Nie ma, Fakty muszą zatańczyć*;
- 253) Władysław Szlengel, wiersze;
- 254) Wisława Szymborska, wybrane wiersze;
- 255) Marcin Świetlicki, wybrane wiersze;
- 256) Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii* (fragmenty);
- 257) Eugeniusz Tkaczyszyn-Dycki, wybrane wiersze;
- 258) Olga Tokarczuk, *Prawiek i inne czasy, Dom dzienny, dom nocny, E.E., Bieguni, Zgubiona dusza, Opowiadania bizarne*;
- 259) Lew Tolstoj, *Anna Karenina, Wojna i pokój*;
- 260) św. Tomasz z Akwinu, *Suma teologiczna*;
- 261) Julian Tuwim, wybrane wiersze;
- 262) Mark Twain, *Pamiętniki Adama i Ewy*;
- 263) Jan Twardowski, wybrane wiersze;
- 264) Leopold Tyrmand, *Dziennik 1954, Zły*;
- 265) Ingmar Villqist (Jarosław Świerszcz), *Noc Helvera*;
- 266) Kurt Vonnegut, *Kocia kołyska*;
- 267) Małgorzata Warda, *5 sekund do Io*;

- 268) Walt Whitman, *Żdźbła trawy*;
- 269) Marcin Wicha, *Proste rzeczy, Rzeczy, których nie wyrzuciłem*;
- 270) Anna Wierzbicka, *Moje podwójne życie: dwa języki, dwie kultury, dwa światy*;
- 271) Oscar Wilde, *Portret Doriana Graya*;
- 272) Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Pożegnanie jesieni, Szewcy*;
- 273) Przemysław Wojcieszek, *Made in Poland*;
- 274) Karol Wojtyła, *Przed sklepem jubilera*;
- 275) Lauren Wolk, *Rok, w którym nauczyłam się kłamać*;
- 276) Wolter, *Kandyd*;
- 277) *Współczesny język polski*, red. Jerzy Bartmiński;
- 278) Wybrane przykłady polskiej piosenki artystycznej, np. Jacka Kaczmarskiego, Jonasza Kofty, Czesława Niemena, Wojciecha Młynarskiego, Agnieszki Osieckiej, Edwarda Stachury;
- 279) Wybrane wiersze i piosenki różnych autorów, w tym: Grzegorza Ciechowskiego, Fisa, Krzysztofa „Grabaza” Grabowskiego, Taco Hemingwaya, Huberta „Śpiętego” Dobaczewskiego (Lao Che), Łony, Marii Peszek, Ryfa Ri;
- 280) Stanisław Wyspiański, *Noc listopadowa, Wyzwolenie*;
- 281) Adam Zagajewski, *Poeta rozmawia z filozofem, Solidarność i samotność*, wybrane wiersze;
- 282) Urszula Zajączkowska, wybrane wiersze;
- 283) Zofia Zaleska, *Zaniechanie*;
- 284) Jewgienij Zamiatin, *My*;
- 285) Gabriela Zapolska, *Ich czworo, Moralność pani Dulskiej, Kaśka Kariatyda, Pani Dulska przed sądem*, opowiadania z cyklu *Menażeria ludzka*;
- 286) Émile Zola, *Germinal, Nana*;
- 287) Stefan Żeromski, *Ludzie bezdomni, Przedwiośnie, Popioły, Siłaczka, Rozdzióbią nas kruki, wrony....*

Warunki i sposób realizacji

Proces kształcenia należy organizować w sposób sprzyjający rozwijaniu sprawczości uczniów, ich samodzielności, odpowiedzialności za własne uczenie się oraz dobrostanu. Szkoła zapewnia dostęp do biblioteki i zróżnicowanych tekstów kultury, także w formie cyfrowej, audialnej i audiowizualnej, a w miarę potrzeb – w formatach dostępnych dla osób ze szczególnymi potrzebami. Umożliwia również korzystanie z urządzeń cyfrowych, internetu oraz narzędzi służących do tworzenia, opracowywania i prezentowania treści. Korzystanie z technologii, w tym narzędzi sztucznej inteligencji, powinno odbywać się zgodnie z zasadami bezpieczeństwa, ochrony danych, poszanowania praw autorskich i odpowiedzialności za publikowane treści.

Organizacja zajęć powinna umożliwiać różnorodne formy i strategie pracy i komunikacji, w tym pracę indywidualną i zespołową, rozmowę, debatę, działania twórcze, badawcze i projektowe oraz prezentowanie ich efektów. Wskazane jest korzystanie z zasobów instytucji kultury, bibliotek, mediów i środowiska lokalnego, a także – w miarę możliwości – bezpośrednie uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych.

Kształcenie ma charakter spiralny: wiadomości i umiejętności zdobyte na wcześniejszych etapach są utrwalane, pogłębiane i wykorzystywane w coraz bardziej złożonych działaniach. W liceum ogólnokształcącym i technikum uczniowie korzystają z osiągnięć szkoły podstawowej, a w zakresie rozszerzonym – również z wiedzy i umiejętności rozwijanych w zakresie podstawowym.

Rok bazowy służy ugruntowaniu kluczowych umiejętności odbiorczych, komunikacyjnych i tekstotwórczych, nie jest natomiast przeznaczony na systematyczny kurs historii literatury.

Uczniowie powinni samodzielnie pracować z różnorodnymi tekstami kultury: uważnie je czytać, analizować ich język i kompozycję, interpretować, formułować pytania, uzasadniać wnioski oraz tworzyć własne wypowiedzi. Należy stwarzać im okazje do spotkania z tekstami reprezentującymi różne gatunki, media, konwencje, perspektywy i tradycje kulturowe.

Dobór tekstów powinien odpowiadać celom kształcenia, potrzebom rozwojowym uczniów oraz specyfice zespołu klasowego. Swoboda w komponowaniu części listy lektur pozwala uwzględnić ich zainteresowania, doświadczenia i perspektywy. Uczniowie powinni mieć

możliwość współdecydowania o wyborze części tekstów, współtworzenia pytań interpretacyjnych oraz wyboru sposobu opracowania i prezentowania efektów pracy.

W nauczaniu należy przeznaczać czas na podejmowanie decyzji, planowanie i realizowanie działań oraz refleksję nad ich przebiegiem i rezultatami. Szczególne znaczenie mają zadania problemowe, projekty, samodzielne poszukiwania interpretacyjne, działania zespołowe i własna ekspresja artystyczna. Tworzenie tekstów, interpretacji i innych wypowiedzi rozwija wyobraźnię, krytyczne myślenie, umiejętność argumentowania, współpracę, samoregulację i przekonanie o własnej skuteczności.

Należy systematycznie udzielać uczniom informacji zwrotnej oraz stwarzać warunki do samooceny i oceny koleżeńskiej. W procesie dydaktycznym trzeba uwzględniać zróżnicowane potrzeby, możliwości i doświadczenia uczących się oraz dobierać metody, materiały i formy pracy pozwalające każdemu uczestniczyć w zajęciach i osiągać cele kształcenia.